

Bog anmeldelse.

Ved

Aleksis Petersen-Studnitz.

»Frikonkurrencen og Socialismen«.

Fernando Linderberg: Frikonkurrencen og Socialismen, Kbhvn., Lehmann & Stages Forlag. 1895. (264 S.).

Under samme Titel som nærværende Bog offentliggjorde Hr. Linderberg ifjor i Tidsskriftet »For Kirke og Kultur« en Afhandling, der samtidigt blev udgivet som Særtryk og »udsolgt i Løbet af faa Maaneder«. Paa nærværende Bogs Omslag findes aftrykt en lang Række af »Anbefalinger« for hin Bog, udstedte af Præster, kirkelige Blade*), socialistiske Blade o. a. Her have vi da en Prøve paa, hvad der hertillands kan finde rivende Afsætning og blive rost af indflydelsesrige Personer og Blade.

I selve den foreliggende Bog har Forf. optrykt en Anbefaling, udstedt af en anset Mand, Videnskabsmand, Dr. phil. og Højskoleforstander. Anbefaleren siger om Bogen, at den er klar, overbevisende, læseværdig. Den sørgelige Sandhed er, at den ikke er

---

*) I et af de kirkelige Blade anbefaler en Præst Bogen »paa det Bedste«, særligt »til Præstekonerne som en nyttig og overkommelig Gave til deres Mænd«.

Bog anmeldelse.

Ved

Aleksis Petersen-Studnitz.

»Frikonkurrencen og Socialismen«.

Fernando Linderberg: Frikonkurrencen og Socialismen, Kbhvn., Lehmann & Stages Forlag. 1895. (264 S.).

Under samme Titel som nærværende Bog offentliggjorde Hr. Linderberg ifjor i Tidsskriftet »For Kirke og Kultur« en Afhandling, der samtidigt blev udgivet som Særtryk og »udsolgt i Løbet af faa Maaneder«. Paa nærværende Bogs Omslag findes aftrykt en lang Række af »Anbefalinger« for hin Bog, udstedte af Præster, kirkelige Blade*), socialistiske Blade o. a. Her have vi da en Prøve paa, hvad der hertillands kan finde rivende Afsætning og blive rost af indflydelsesrige Personer og Blade.

I selve den foreliggende Bog har Forf. optrykt en Anbefaling, udstedt af en anset Mand, Videnskabsmand, Dr. phil. og Højskoleforstander. Anbefaleren siger om Bogen, at den er klar, overbevisende, læseværdig. Den sørgelige Sandhed er, at den ikke er

---

*) I et af de kirkelige Blade anbefaler en Præst Bogen »paa det Bedste«, særligt »til Præstekonerne som en nyttig og overkommelig Gave til deres Mænd«.

nogen af Delene. »Klarheden« er kun rent overfladisk, rent formel; Ordene strømme ud over Bogens Blade, men til Tingenes Grund er Forf. ikke trængt ned; Intet har han tænkt igennem. At Samfundsforholdene ere »ulykkelige«, d. v. s. mangelfulde, véd Enhver, saa det bliver man ikke først nu »overbevist« om. Og at en Bog, af hvilken der i Sandhed intet kan læres, skulde være »læseværdig«, kunne vi ikke erkende, selv om vi indrømme, at Sproget er letflydende*). Det, Forf. vil, og det, som han anbefales for at have gjort, er: »at anvise en retfærdig Vej til en Forbedring« af Samfundsforholdene. Efter at have rost Forf. for at have »anvist« en saadan »Vej«, tilføjer den anbefalende Dr.: »i hvilken Udstrækning denne Vej er farbar, skal jeg ikke udtale mig om«, — hvormed han formodenlig vil sige, at han antager, at »Vejen« ikke er »farbar«. Men hvad Gavn have vi af at faa en Vej anvist, naar den ikke kan passeres?

Den foreliggende Bog — 264 Sider tyk — er altsaa en betydeligt forøget ny Udgave af den foran omtalte mindre Artikel i Tidsskriftet »For Kirke og Kultur«. Med denne Artikel tilsigtede Hr. Linderberg at gendrive Professor Bredo Morgenstjerne, af hvem det nævnte kirkelige Blad havde offentliggjort en Afhandling eller et Foredrag om Socialismen. I den foreliggende Bog (S. 7—13) har Hr. Linderberg optrykt et Excerpt af Professor Morgenstiernes Arbejde. Og

---

*) Men ikke fejlfrit. Saaledes staar der S. 24: »hvert Menneske skal have, hvad det med Rette tilkommer«. Og igen S. 100: »Kan Kærligheden ikke opnaa, hvad den tilkommer i Ægteskabet«. Og S. 191: »Det er Arbejderne, der tilkommer Erstatning« o. s. v.

nu indtræder det Mærkelige: dette Udtog — disse sex Sider af det Foredrag, der skal tilintetgøres — ville leve længere end alle de mange, mange Sider og Blade, som skulde tilintetgøre dem. Professor Morgenstiernes sex smaa Sider er saa at sige det eneste Holdbare i den 264 Sider store Bog.

Hvad der navnlig synes at have udæsket Hr. Linderberg, er den Omstændighed, at Prof. Morgenstierne har tilladt sig i sit Foredrag at indføre nogle ethiske og religiøse Betragtninger. Prof. Morgenstierne synes at have været belavet paa, at man vilde rejse Indvending imod, at han indførte saadanne Betragtninger i Behandlingen af et Samfundsspørgsmaal. Han har derfor paa Forhaand imødegaaet Indvendingen med følgende Svar: »Det Onde (det »sociale Onde«), der søges lægt, kan overhovedet ikke læges eller væsenligt mildnes alene ved nogen ydre Reform af Samfundsordenen. Der kræves tillige en indre Reform, hver Enkelts Reform af sig selv, af sit Sindelag og sin Handlemaade mod sine Medmennesker«. Gaaende ud fra denne — efter vor Mening aldeles rigtige Betragtning — har Prof. Morgenstierne ment ikke at indføre »et fremmed Element« i Behandlingen af et Samfundsspørgsmaal, naar han skriver: »Den Broderkærlighed, som skal til for at løfte Menneskene og lindre deres Onder, maa have sin Rod i en Kærlighed, der er større og fuldkomnere end den, der findes i noget Menneskebryst. Skal der overhovedet findes noget virkningsfuldt Lægemiddel mod Fattigdommen, maa det søges i en saadan Broderkærlighed, der formaar at gennemtrænge de forretningsmæssige Forhold mellem Mand og Mand, mellem Køber og Sælger, Arbejdsgiver og

Arbejder, med den kristelige Morals Aand, og som bragte os noget nærmere Opfyldelsen af Budet: har du to Kjortler, saa giv den ene til din Broder, som ingen har«. Disse Betragtninger fremkalde følgende indignerede Udbrud fra Hr. Linderberg: »Arbejderen kræver en bestemt praktisk Ordning for at opnaa Arbejde, Brød og aandelig Udvikling. Professoren svarer med at henvise til Broderkærligheden, kristelig Aand og hvert enkelt Menneskes Reform af sig selv. Vi benægter hverken Nødvendigheden af den kristelige Aand, Broderkærligheden eller Reformationen af de enkelte Mennesker. Men«, udbryder Hr. Fernando Linderberg med Pathos — »det skal siges, saa det kan høres, at det ikke er for at henvise til disse religiøse og etiske Magter, at vi anvender Statsøkonomer. Det er Præsternes og Pædagogernes Sag at virke for den religiøse og etiske Opdragelse. Har Statsøkonomerne ikke andet at sige os end at henvise os til Religion og Ethik, saa beviser de dermed kun, at de er uduelige og ubrugelige til deres Hverv, at de paa Statsøkonomiens Vegne erklærer sig fallit overfor det sociale Spørgsmaal. En aaben Tilstaaelse om Falliten vilde da ogsaa gøre et langt bedre Indtryk end det Forsøg paa at give den sagkyndige Avtoritets Rolle saaledes, som Professor Morgenstjerne gør paa samme Tid, som han i sin hele Fremstilling viser, at hans Opfattelse ligger lige saa milevidt fra alle Forudsætninger i Livets virkelige Verden som fra selv det mindste Gran af Forstaaelse af, hvad Socialismen er og hvad Socialismen vil«.

Dette er jo »eine grausame Salbe«. Endda kan det være, at Prof. Morgenstjerne bliver staaende.

Man har saa ofte bebrejdet Nationaløkonomerne, at de i Behandlingen af økonomiske og sociale Spørgsmaal have abstraheret fra det ethiske Moment. Nu kommer en Nationaløkonom og tager dette Moment med. Hvad sker? Den religiøse og ethiske Hr. Linderberg rejser sig op og siger: »I Nationaløkonomer maa ikke røre ved de religiøse og ethiske Magter; det bliver Præsternes og Pædagogernes Sag at tumle med dem. I Nationaløkonomer har at udtale Jer om den af Arbejderne forlangte praktiske Ordning for at opnaa Arbejde, Brød og aandelig Udvikling. Dette, og intet Andet!« Men det er da i Hovedsagen netop ogsaa det, Prof. Morgenstjerne har gjort! Han har — at dømme efter det Excerpt, vi alene kende — undersøgt og prøvet den saakaldte »praktiske Ordning«, Arbejderne kræve, og hans Undersøgelse har ført ham til det Resultat, at denne »praktiske Ordning« »i Virkeligheden ved nærmere Betragtning opløser sig i et Gøglebillede, som det er forgæves at jage efter, og som det er beklageligt, at en stor Del af Samfundets Kraft spildes paa at jage efter«. Man mene, hvad man vil om de »ethiske« Betragtninger; saa meget synes man at burde erkende: den Nationaløkonom, der paaviser, at et uhyre Spild af Kræfter vilde undgaas, om man opgav Jagten efter økonomiske Utopier, udfører et en Nationaløkonom værdigt Arbejde. Nationaløkonomen har ikke vist sig at være »ubrugelig til sit Hverv«, har heller ikke paa sin Videnskabs Vegne »erklæret sig fallit overfor det sociale Spørgsmaal«, naar han ved Hjælp af sin Videnskab forstaar at gøre det indlysende, at det Arbejde, der nu sættes ind paa at tilvejebringe en vis »praktisk Ordning«, er et spildt

Arbejde. Kan han bidrage noget til, at der sker en Standsning i den Bortøden af Kræfter, vi nu daglig have for Øje, saa har han udført en saadan Gerning, at det nok kan lønne sig at »anvende« ham.

Hvad vi i det Foregaaende have anført, refererer sig til Hr. Linderbergs Bogs første Kapitel, som hedder »Arbejderne og Statsøkonomerne«. Man vil da forstaa, at det, Hr. Linderberg har villet vise, er, at Statsøkonomerne, eller dog mange af dem, især vist de statsøkonomiske Professorer, som vi »anvende«, ere nogle meget indskrænkede Personer, eller maaske noget værre, medens Arbejderne gennemgaaende have en klar og rigtig Opfattelse af de økonomiske Forhold.

I det næste Kapitel taler Hr. Linderberg om »forandrede sociale Vilkaar«. I ældre Tider, forklarer han, produceredes der for lidt, — nu er Ulykken en ganske anden: »Spørgsmaalet er ikke længer, hvorledes vi skal afhjælpe en Mangel af fornøden Føde og tilstrækkelige Klæder; Spørgsmaalet er alene, hvorledes vi skal fordele en tilstedeværende Overflødighed«. Og atter: »Det er fuldstændigt indlysende, at det sociale Spørgsmaal ikke længere er Spørgsmaalet om, hvorledes en tilstedeværende Mangel paa Livsfornødenheder skal blive afhjulpen, men ene og alene et Spørgsmaal om, hvorledes tilstedeværende Overflødighed skal blive fordelt. Yderligere finder vi dette stadfæstet ved den Mærkelighed, at Begivenheder, der i Virkeligheden er en Ulykke, og som i tidligere Tider ubetinget vilde have virket som saadan, nu i vid Udstrækning kun fremkalder — Lykke!« Ræsonnementet, der er karakteristisk for Hr. Linderberg, er maaske ikke ganske klart for alle; man standser maaske lidt ved Tanken

om Begivenheder, der »i Virkeligheden« er ulykkelige, men samtidigt i Virkeligheden kun lykkelige. Ved et Exempel søger Hr. Linderberg at overbevise os: »Lad Lynet slaa ned og afbrænde et større Antal Herregaarde. Hvis kun Folk og Kreaturer reddes, og Gaardene er assurerede, vil Ingen — nogle mindre personlige Ubehageligheder for Besidderne fraregnede — mærke noget Tab i den Anledning«. Forf. tror nemlig, at naar der for en Herremand brænder for 100,000 Kr., og der i Forsikringssum udbetales ham 100,000 Kr., saa ere disse 100,000 Kr. ikke gaaede ud af nogen Lomme; de regne ned i Skødet paa Herremanden. Ja, ikke nok med, at Ingen »i den Anledning mærker noget Tab«. Branden er en positiv Gevinst: »for Tusinder af Mennesker vil den ubetinget virke gavnligt. Efterspørgslen efter Bygningsmaterialier og Arbejdskraft vil bringe et saadant Opsving i Forretningslivet, at mangfoldige Mennesker vil faa Anledning til at prise Ulykkesbegivenheden som deres største Lykke«. Dette er — populær Nationaløkonomi. Vi overbevises yderligere om dens Rigtighed ved et Exempel til. »Om Vinteren oplever vi adskilligt i lignende Retning«, d. v. s. »i Retning af«, at vi maa prise Ulykkesbegivenheder som vor største Lykke. »Sneen falder tykt over Jorden, Snestormene raser, Landeveje, Gader og Jernbaner ryger til. Det hæmmer Samfundsfærdselen, det er en Hindring for den produktive Virksomhed, men det i og for sig fuldstændigt uproduktive Arbejde med at rense Gader og rydde Jernbaner bliver i den Grad til Gavn for Tusinder af Mennesker, at de kun har Grund til at ønske: Jo mere Sne desto bedre!« At det i og for sig er et fuldstændigt upro-

duktivt Arbejde at rydde en Hindring for den produktive Virksomhed, synes ikke aldeles klart.

Men Snestormene og Herregaardenes Brand har givet Hr. Linderberg Blod paa Tanden. Han er nu ikke længere til at styre, og udbryder: »endnu videre«. Dette Videre, han forlanger, er: »en rask lille Krig«. Først giver han — han, der forlanger den raske lille Krig, — sig dog selv Attest for at være en ubetinget, en ubetinget Modstander af Krig og alt Militærvæsen. Vi er Krigsvenner og — »vi er ubetingede Modstandere baade af Krigene og Militarismen. Vi vil gøre vort til, at der udvikles en saadan sædelig Erkendelse af Menneskenes Værd, at det bliver en Samvittighedssag at nægte Deltagelse i Slagteriet paa Slagmarkerne«. Den »sædelige« Bemærkning lader os forstaa, at Hr. Linderberg taler som »Præst eller Pædagog«, ikke som »Statsøkonom«. Økonomisk set taxerer han i alt Fald ikke »Menneskenes Værd« højt. Han, den »ubetingede Modstander« af Krig, han, der vilde nægte at lade sig udskrive til Soldat, »ser ikke destomindre fuldstændigt klart«, efter hvad han forsikrer, at »set fra et blot og bart Forretningsstandpunkt vilde en rask lille Krig øve en meget velgørende Indflydelse! En Krig, der slagtede nogle Hundredetusinde Mennesker og afbrændte nogle Snese større Købstæder, vilde fremkalde et mageløst Opsving i Forretningslivet! Hvilken Efterspørgsel efter Varer og Arbejdskraft vilde der ikke følge efter en saadan Begivenhed! Hvilke Penge vilde der ikke blive at tjene for Handelsmænd, Fabrikanter, Arbejdere! I den Grad er det sociale Spørgsmaal nu et Spørgsmaal om Overflødigheden, at selv Ulykkesbegivenheder, der ødelægger Værdier og

dræber Producenter, økonomisk set virker gavnligt paa det hele Samfund«.

Gennem hele Bogen træffes nationaløkonomiske Anskuelse som disse her, der neppe trænge til Kommentarer, og den Tone, der anslaaes ligeoverfor dem, der ikke ere saa heldige at høre til Forf.s Meningsfæller, er den samme som vi hørte blive anslaaet ligeoverfor Professor Morgenstjerne. Det er ikke blot »Statsøkonomerne«, Forf. er saa slem imod; »Theologerne« gaar det ikke et Haar bedre.

Skønt maaske ikke nødvendigt, skulle vi endnu meddele et Par Prøver, for at Læserne kunne danne sig en Mening om »denne læseværdige Bog«, der anbefales saa varmt, og som sikkert tør gøre Regning paa stor Afsætning.

Om Møntvæsenet siger Forf. (S. 225), at det »nu er ordnet paa en saadan Maade, at snart ingen Dødelig begriber det«. Dette er jo at tage Munden vel fuld; — Meningen er, at Hr. Linderberg ikke forstaar det. Det er den udstrakte Brug af Kreditmidler, som forvirrer ham. »I formel Henseende foregaar al Omsætning med Guld og Sølv. Men i Realiteten er det alt nu det blotte Papir, der bærer den hele Handel«. Saaledes udtrykker Hr. Linderberg sig, og han forklarer sig nøjere med følgende Tilføjelse: »I et saadant Handelsland som England bruges kun Metalmønt til et Par Procent af Landets vældige Omsætning. I Amerika spiller Papiret en endnu større Rolle; det er en aldeles forsvindende Procent af Omsætningen, der foregaar ved Hjælp af Metalpenge. Paa lignende Maade gaar det i Tyskland . . . Disse Kendsgerninger turde danne et Fingerpeg om, at der er Mulighed for, at Metalpengene

helt kan forsvinde og fuldstændigt erstattes af Papiret«. Hr. Linderberg formulerer derefter »i Socialismens Navn« sit Forslag til en ny »Ordnung af Møntvæsenet«, — som han rigtigt siger: »en helt anden Ordnung« end den nuværende. »Jorden« skal herefter »umiddelbart bære det som Penge cirkulerende Papir«, og »den første Betingelse« herfor er, at »Jorden bliver Samfundsejendom. Først i det Øjeblik, Staten overtager Jorden, kan den udstede Papirpenge, der overalt og alle Vegne kan cirkulere med samme Sikkerhed som de nuværende Statsobligationer«. Man studser lidt ved dette Ræsonnement. Men Hr. Linderberg erklærer, at efterat Staten nu, som han kalder det, har faaet »Jorden i Ryggen«, garanterer den, at Sedlerne »paa Forlangende indløses med de Værdier, hvorpaa de lyder«. Forholdet er altsaa nu dette: Medens vi tidligere, naar vi vilde have en 10-Kr.-Seddel indløst, gik op i Nationalbanken og fik den ombyttet med et Guldstykke, som vi stak i vor Portemonnæ, faa vi nu i Stedet for den 10-Kr.-Seddel, vi forlange indløst, nogle Kvadratalen Jord (mulig noget mere, mulig noget mindre), — som vi ikke saa let kunne putte i Portemonnæen. Her er der en lille praktisk Ubekvemmelighed ved Hr. Linderbergs »Socialisme«, — endnu mere skæbnesvangert er det dog, at selve Hr. Linderbergs Møntforslag vil medføre — hans »Socialismes« Undergang. Ved Sedlernes Indløsning kommer Jorden jo ud af Statsbesiddelsen og gaar over i individuel Besiddelse, og der maa den jo netop ikke være.

Dog vil Hr. Linderberg jo nok kunne klare disse Smaaavanskeligheder, — thi det er overhovedet en hartad utrolig Lethed, hvormed han løser de største

Problemer. Mange ville formentligt mene, at alene det at faa al Jorden over i Statens Besiddelse, »den første Betingelse« for det ovenfor omtalte Møntforslags Gennemførelse, vil tage en saadan Tid, at de, der ere Tilhængere af Privatejendomsretten, foreløbigt ikke behøve at ængste sig. Men Hr. Linderberg er Mand for i en Haandevending at faa Jorden ud af Privatbesiddelsen. Dette gaar saaledes til:

Grundlovens § 83 bestemmer: »Alle Indskrænkninger i den fri og lige Adgang til Erhverv, som ikke ere begrundede i det almene Vel, skal hæves ved Lov«. Nu »er den private Jordbesiddelse den største og værste af alle Indskrænkninger i den fri og lige Adgang til Erhverv«; — denne Indskrænkning er ikke begrundet i Almenvellet (tværtimod!), — altsaa bør den hæves ved Lov. Hr. Linderberg anbefaler, at der ved Lov bestemmes følgende: »Fra og med 18.. har Staten Ret til at overtage al Jorden«. Yderligere tilføjer han: »Overtagelsen foregaar i Løbet af 5—10 eller 20 Aar. Saa snart Taxationen er foregaaet, svares alle Skatter efter den taxerede Jordværdi. Paa Grundlag af en saadan Lov kan man lade de forhaandenværende Ejere selv anslaa Værdien. Viser det sig, at de sætter Værdien for højt, giver Staten sig god Tid, før den gaar til Overtagelse af Jorden, og tjener saa i Mellemløbet Penge ved de høje Skatter. Sættes Værdien for lavt, skynder Staten sig med Overtagelsen og tjener Penge derved. I alle Tilfælde foregaar Overtagelsen, saa snart Jorden er stegen til en Værdi, der er højere end den, hvortil den er taxeret«. Se, det gik jo meget nemt. Og Operationen koster, siger Hr. Linderberg, Staten »ikke en eneste Øre«; tvært-

imod vil Staten tjene kolossalt. »Var der i 1880 bleven vedtaget en Lov som den her omhandlede, kunde Staten allerede 4 Aar efter have udbetalt samtlige Jordejere deres fulde Erstatning og samtidigt tjent i rent Overskud 191,129,000 Kroner«. (S. 185 fg.).

Ligesaa nemt gaar det med at faa for Exempel Søfarten ind under Staten. »Det er en Virksomhed, der strax kunde inddrages under Staten« (S. 148). »Hertil kræves ingen store Omvæltninger. Blot ved at man udnævner Chefen for det Forenede Dampskibsselskab til Minister for Søfarten, er Overgangen til Staten i det væsentlige foretagen«. (S. 149).

Efter disse Prøver, der kunde forøges med andre af ganske samme Art, ville Læserne tilstrækkeligt kende Hr. Linderbergs Værk. Det er fuldt af løse Paastande, mangler ganske sund Fornuft og er rigeligt spækket med agitatorisk Tale, saaledes som den kendes fra Socialistmøder og Socialistblade.
